

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และขอเสนอแนะ

ในบทนี้จะกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลการวิจัย และขอเสนอแนะตามลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา เกี่ยวกับบทบาทของ
ตนในการพัฒนาชุมชนในคานต่าง ๆ ได้แก่ ทางด้านสังคม ทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านการศึกษา และทางด้านการเมือง
2. เพื่อศึกษาบทบาทของครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในการปลูกฝังค่านิยม
ของชุมชนให้กับนักเรียน ได้แก่ ค่านิยมทางด้านศีลธรรมจรรยา ขนบธรรมเนียมประเพณี
ความเสียสละ การบำเพ็ญประโยชน์ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา เกี่ยวกับปัญหาที่
เกิดขึ้นในชุมชนทั่ว ๆ ไปของไทย
4. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา เกี่ยวกับวิธีการ
แก้ไขปัญหาของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การเลือกตัวอย่างประชากร ผู้วิจัยได้เลือกโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตการ-
ศึกษา 8 โดยวิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) คือ เลือกมา

จังหวัดละ 3 โรงเรียน รวม 24 โรงเรียน ใน 8 จังหวัด และให้ครูสังคมศึกษาทุกคนในโรงเรียนในกลุ่มตัวอย่างเป็นตัวอย่างประชากร รวมทั้งหมดจำนวน 285 คน

2. การสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม 1 ชุด สำหรับสอบถามครูสังคมศึกษา แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 เกี่ยวกับสถานภาพทั่ว ๆ ไปของครูสังคมศึกษา เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของครูในการพัฒนาชุมชนทางด้านต่าง ๆ ได้แก่ ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และการเมือง และเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนของไทย เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามข้อเสนอแนะของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open-ended) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปให้ครูทรงคุณวุฒิ 5 ท่านตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และก่อนนำแบบสอบถามไปใช้ ผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับครูสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ไม่ใช่โรงเรียนในกลุ่มตัวอย่างประชากร จำนวน 15 คน เพื่อหาข้อบกพร่องและแก้ไขร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามทั้งหมดไปยังตัวอย่างประชากรทางไปรษณีย์ และมีหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัยถึงหัวหน้าสถานศึกษา ซึ่งแจ้งจุดประสงค์ของการวิจัย และขออนุญาตให้ครูสังคมศึกษาตอบแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยได้ระบุชื่อผู้ตอบแบบสอบถามไว้แล้วทุกฉบับ สำหรับจังหวัดแพร่ ลำปาง ลำพูน และเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ไปรับแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยกำหนดวัน เวลาที่จะไปรับไว้ ส่วนจังหวัดน่าน พะเยา เชียงราย และแม่ออน ผู้วิจัยได้ขอร้องให้หัวหน้าสถานศึกษาส่งแบบสอบถามกลับคืนมายังผู้วิจัยทางไปรษณีย์โดยผู้วิจัยได้สอดซองติดแสตมป์แนบไปกับแบบสอบถามด้วย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำคำตอบจากแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ คือ ค่าร้อยละ ค่ามัธยิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วจึงนำเสนอในรูปตารางกิ่งบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ สรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. สถานภาพทั่วไปของครูสังคมศึกษา

เกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของครูสังคมศึกษา สรุปได้ว่า ครูสังคมศึกษาทั้งหมด 269 คน เป็นชาย 100 คน คิดเป็นร้อยละ 37.17 เป็นหญิง 169 คน คิดเป็นร้อยละ 62.83 อายุของครुर้อยละ 48.70 อยู่ระหว่าง 20-29 ปี รองลงมาคือร้อยละ 40.89 อยู่ระหว่าง 30-39 ปี ภาวะการสมรสของครुर้อยละ 53.90 มีคู่สมรส ส่วนวุฒิสูงสุดของครูส่วนใหญ่คือร้อยละ 74.35 มีวุฒิปริญญาตรี สำหรับจำนวนชั่วโมงที่ครูทำงานพิเศษนอกเหนือจากการสอนประจำต่อ 1 สัปดาห์ ครुर้อยละ 43.12 มีจำนวนชั่วโมงทำงานพิเศษอยู่ระหว่าง 1-5 ชั่วโมง ต่อ 1 สัปดาห์ และงานพิเศษที่ทำนอกเหนือจากการสอน ครुर้อยละ 53.90 ทำงานพิเศษด้านกิจกรรมนักเรียน นอกเหนือจากเงินเดือนประจำแล้ว ครुर้อยละ 44.61 ไม่มีรายได้พิเศษ ในด้านการทำงานก่อนรับราชการครู ครुर้อยละ 61.71 ไม่เคยประกอบอาชีพมาก่อน ที่ตั้งของโรงเรียนของครुर้อยละ 35.32 อยู่ในอำเภอเดียวกับภูมิลำเนา รองลงมาคือร้อยละ 33.83 โรงเรียนไม่ได้อยู่ในจังหวัดเดียวกับภูมิลำเนา สำหรับโอกาสช่วยราชการพิเศษนั้น ปรากฏว่า ครुर้อยละ 56.13 ไม่มีโอกาสช่วยราชการพิเศษเลย รองลงมาคือร้อยละ 21.56 เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของชุมชน เมื่อมีเวลาว่าง ครูส่วนใหญ่คือร้อยละ 73.98 จะอ่านหนังสือพิมพ์ รองลงมาคือร้อยละ 31.60 และร้อยละ 31.23 จะหารายได้พิเศษและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมตามลำดับ ส่วนโอกาสในการปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ครูส่วนใหญ่คือร้อยละ 66.17 มีโอกาสปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนพอสมควร ในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ปรากฏว่า ครुर้อยละ 47.96 มีความเข้าใจดี รองลงมาคือร้อยละ 39.03 มีความเข้าใจพอสมควร เกี่ยวกับการนำความรู้จากการเรียนมาใช้ ครुर้อยละ 43.47 นำความรู้จากการเรียนมาใช้ได้ดี รองลงมาคือร้อยละ 42.75 นำความรู้จากการเรียนมาใช้ได้พอสมควร ส่วนการช่วยงานประจำปี หรืองานเทศกาลนั้น ครुर้อยละ 62.45 จะช่วยเมื่อมีโอกาส

2. ความคิดเห็นของครูสังคัมศึกษาเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชน

2.1 คำนสังคัม เศรษฐกิจ การศึกษา และการเมือง

ครูสังคัมศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนทางคำนสังคัม เศรษฐกิจ การศึกษา และการเมือง ได้แก่ การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย การชี้แจงให้นักเรียนและประชาชนเข้าใจกลไกการทำงานของระบบราชการ การเผยแพร่ความรู้ช่วยการเขียน การพูด การค้นคว้าวิจัยเรื่องการเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน การเป็นสื่อกลางในการให้ข่าวสารของรัฐบาลแก่นักเรียนและประชาชน การกระตุ้นให้นักเรียนและประชาชนรู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ในฐานะพลเมืองดี การร่วมมือกับบุคลากรสอนให้นักเรียนรู้จักการใช้จ่ายอย่างประหยัด การปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนมีคุณธรรม มีความรับผิดชอบในหน้าที่เพื่อเตรียมนักเรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน การสร้างความสัมพันธ์และความผูกพันระหว่างเด็กกับชุมชน และการสนับสนุนการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์

ส่วนความคิดเห็นของครูสังคัมศึกษาที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การอบรมให้ประชาชนรู้จักการวางแผนครอบครัวอย่างรัดกุม การเป็นตัวแทนประชาชนเสนอความต้องการของประชาชนแก่รัฐบาล การร่วมมือกับรัฐบาลและหน่วยงานเอกชนช่วยเหลือชุมชน คำนสุขภาพอนามัย การเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับสถาบันอื่น ๆ ในสังคัม/ การจัดกิจกรรมสนับสนุนทางเศรษฐกิจในชุมชน การติดตามข้อมูลด้านตลาดแรงงานเพื่อเสนอแนะให้นักเรียนและประชาชนด้านอาชีพ การมีส่วนร่วมในการวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่น การฝึกอาชีพให้กับแม่บ้าน การเป็นผู้นำชาวบ้านในการจัดหาตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน การเป็นผู้นำนักเรียนออกไปช่วยเหลือชุมชนในบางโอกาส การร่วมมือกับประชาชนในการพัฒนาการคมนาคม การเป็นผู้นำในการรวมกลุ่มผู้มีผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อต่อรองกับผู้มีอำนาจ การมีส่วนร่วมในการรักษาความปลอดภัยของชุมชน การอบรมชาวบ้านให้รู้จักการป้องกันตนเอง การช่วยเหลือในการเลือกตั้งของชุมชนและของประเทศ การสอนหนังสือให้กับชาวบ้าน เด็กในสลัม หรือสอนการศึกษาผู้ใหญ่ และการร่วมมือกับรัฐบาล และประชาชนในการพัฒนาการสื่อสารในชุมชน

2.2 ค่านิยมปลูกฝังค่านิยมของชุมชนแก่นักเรียน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีบทบาทในการปลูกฝังค่านิยมของชุมชนแก่นักเรียนของครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่ ค่านิยมในด้าน การปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยัน อดทน ประหยัด ความมีเหตุผล มีวิจรรณญาณในการตัดสินใจ รู้จักยอมรับว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคม การรู้จักพัฒนาตนเอง เช่น ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ มีวินัยในตนเอง ประกอบอาชีพสุจริต ความเป็นผู้มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ การเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและสังคม การรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ไม่วางใจในแหล่งอบายมุขต่าง ๆ การปฏิบัติตามและเคารพกฎหมาย รักษาความเป็นระเบียบของชุมชนและสังคม การรู้จักแก้ปัญหาของตนเองด้วยการใช้เหตุผล มีความเชื่อมั่นในตนเอง การเทิดทูนและดำรงไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การส่งเสริมความก้าวหน้าของชาติ รู้จักประสานประโยชน์ ความตรงต่อเวลา การปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของวัฒนธรรม และศีลธรรมที่พึงงาม สืบทอดมรดกวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ความจริงใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การยอมรับคุณค่าของผู้อื่น เคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักให้อภัยต่อผู้อื่น การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ ยึดมั่นในคุณค่าของพลเมืองดี การยึดมั่นและปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา การมีความสามารถที่จะแก้ปัญหาของตนเองและของชุมชนร่วมกันอย่างมีเหตุผลและอย่างสร้างสรรค์ ความเชื่อมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การรู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย และการช่วยเหลือรัฐบาลในการสอดส่องดูแลเมตตากรุณา ความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและประเทศชาติ มีความสามัคคีปรองดองกัน การเห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากร ความมีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ เช่น รู้จักออมทรัพย์และมีประสิทธิภาพในการทำงานสูง ความกตัญญูรู้คุณคนและสิ่งแวดลอมที่เอื้อประโยชน์แก่ตน การยกย่องความสามารถมากกว่าชาติกำเนิดและฐานะทางสังคม การมีใจกว้าง ไม่มีอคติต่อผู้มีความเชื่อ วัฒนธรรมและศาสนาต่างจากตน การเห็นความสำคัญของความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี รู้จักนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างถูกต้อง

และการมีสำนึกในหน้าที่ของการพัฒนาชุมชนของตน รู้จักพึ่งตนเอง ไม่หวังพึ่งความช่วยเหลือจากรัฐบาลฝ่ายเดียว

2.3 เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนทั่ว ๆ ไปของไทย

ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของไทย ได้แก่ ปัญหาทางคานสังคม อาทิเช่น สถาปัตยกรรมศาสตร์ และประชาชนยอมให้สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลเหนือชีวิตความเป็นอยู่มากเกินไป ปัญหามลภาวะ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด และปัญหาการรับอารยธรรมตะวันตกมากเกินไป ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาประชากร ปัญหาสุขภาพจิตเนื่องจากภาวะครองชีพ ปัญหาเรื่องคานิยมที่ผิด ๆ การขาดการริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ เนื่องจากประชาชนยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ปัญหาการขาดความสำนึกและรับผิดชอบที่ดีของสื่อมวลชน ปัญหาความแตกต่างระหว่างวัย ส่วนปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สรุปได้ดังนี้คือ ปัญหาทางด้าน การเกษตรกรรม ปัญหาความยากจนของประชาชน การขาดแคลนแหล่งเงินเชื่อ การเอาผิดเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลาง การขาดแคลนงบประมาณของรัฐในการพัฒนาท้องถิ่น ปัญหาการว่างงานและการอพยพของคนชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่ ปัญหาการพัฒนาทางอาชีพ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความเจริญทางวัตถุทำให้ศีลธรรมจรรยาเสื่อมลง สำหรับปัญหาทางด้านการศึกษา ได้แก่ ระบบการศึกษาไม่เปิดโอกาสให้คนใดแสดงความคิดเห็นมากนัก ทำให้ขาดผู้นำและความคิดสร้างสรรค์ ปัญหาการค่อยการศึกษาของประชาชน การขาดแคลนครูและอุปกรณ์การสอนในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกล ปัญหาความเสมอภาคและโอกาสในการได้รับการศึกษาของคนในเมืองกับคนในชนบท และปัญหาการจัดการศึกษาไม่ตรงกับเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ ส่วนปัญหาทางด้านการเมือง เช่น การบริการของรัฐไม่เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง การดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐขาดการประสานงานที่ดี การขาดความมั่นคงทางการเมืองและความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน และการแสวงหาผลประโยชน์ของนักการเมืองและผู้บริหารประเทศ

3. ข้อเสนอแนะของครูสังคมศึกษาในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

3.1 เกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหาของชุมชน ครูสังคมศึกษาเสนอแนะว่า

1. ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นปัญหาของบุคคลในชุมชนนั้น การแก้ปัญหาจึงต้องเริ่มจากบุคคลในชุมชนนั้น รัฐเป็นเพียงผู้คอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาและจัดสรรงบประมาณให้เท่านั้น

2. วิธีการที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา คือ การให้การศึกษามุ่งเน้นประชาชนทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน และศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงค่านิยมเก่า ๆ ที่ล้าสมัย ในขณะที่เดียวกันก็พยายามปลูกฝังค่านิยมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม

3. จัดระบบเศรษฐกิจในสังคมให้มีประสิทธิภาพดีพอที่จะทำให้คนในสังคมมีความเป็นอยู่ดีขึ้น

4. การแก้ไขปัญหาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในชุมชนของไทยนั้นต้องกระทำไปพร้อม ๆ กันด้วยความจริงใจและจริงจัง และถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนในชาติร่วมกัน

5. ปลูกฝังให้ประชาชนมีอุดมการณ์ของประชาธิปไตยอยู่ในสายเลือด รู้จักการทำงานแบบประชาธิปไตย และดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย

6. รัฐควรมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก โดยมุ่งเน้นการพัฒนาการเกษตรกรรมเป็นหลัก ส่วนการพัฒนาอื่น ๆ ต้องสนองต่อการพัฒนาการเกษตรกรรมด้วย

7. รัฐควรพัฒนากลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในสังคมไทยให้ก้าวหน้าโดยตั้งเป็นกลุ่ม หรือสมาคมเพื่อต่อรองผลประโยชน์

8. รัฐควรควบคุมการใช้ทรัพยากรภายในประเทศให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด

9. รัฐควรวางแผนการพัฒนาชุมชนในระยะยาวในลักษณะที่สามารถนำมาปฏิบัติได้ ดำเนินการพัฒนาอย่างผสมผสานกันทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ใช้ประชาชนเป็นหลักของการพัฒนาภายใต้การสนับสนุนจากทางราชการ และมีการประเมินผลงานเพื่อสามารถคาดการณ์การพัฒนาในอนาคตได้

10. รัฐต้องพยายามกระจายรายได้ออกไปสู่ชนบทมากที่สุด

11. รัฐควรเพิ่มบริการด้านต่าง ๆ ให้มากขึ้น เช่น ด้านสาธารณสุข ฝึกอบรมด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านความปลอดภัย เป็นต้น

12. จัดองค์การท้องถิ่นที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยบุคลากรในท้องถิ่นนั้น

13. ปรับปรุงกลไกการทำงานของข้าราชการในท้องถิ่นให้ดีขึ้น

3.1 วิธีการที่ครูสังคมศึกษาจะมีโอกาสได้เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนครูสังคมศึกษาเสนอแนะว่า

1. สถาบันฝึกหัดครูควรผลิตครูให้มีสำนึกในการช่วยเหลือสังคมมากขึ้น ส่งเสริมให้นักศึกษาครูกลับไปทำงานในท้องถิ่นของตน

2. รัฐบาลและผู้บริหารโรงเรียนควรสนับสนุนและส่งเสริมบทบาทของครูต่อสังคมภายนอกมากขึ้น

3. ควรแก้ไขพระราชบัญญัติครูเสียใหม่ เพื่อเปิดโอกาสให้ครูได้มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น

4. ควรตั้ง "กลุ่มครูสังคมศึกษา" ในแต่ละจังหวัดเพื่อจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนในโอกาสสำคัญ หรือระหว่างปิดภาคเรียน

5. ควรมีความสนใจให้ครูออกไปพัฒนาชุมชนมากขึ้น เช่น จัดสวัสดิการที่ดี มีเบี้ยเลี้ยงให้ ประกันความปลอดภัยที่ดีพอ

6. ควรจัดอบรมครูเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

7. รัฐบาลควรรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพทางการเมืองเพื่อครูจะมีความมั่นใจในการปฏิบัติงาน

8. ครูสังคมศึกษาควรสร้างศรัทธาของตนเองในหมู่นักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนทั่วไป เพื่อที่จะสามารถเข้ากับบุคคลต่าง ๆ ได้ดี

9. ครูสังคัมศึกษาศรมีหลักมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เข้าใจสภาพที่แท้จริงของชุมชน

10. ควรจัดกายอาสาสมัครภายในโรงเรียน และออกไปช่วยเหลือชุมชนในระหว่างปิดภาคเรียนร่วมกับนักเรียน

11. ควรลดชั่วโมงการสอนของครูให้น้อยลง เพื่อครูจะได้มีโอกาสออกไปสู่สังคัมภายนอกมากขึ้น

12. ควรเปลี่ยนแปลงหลักสูตร สังคัมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพสังคัมปัจจุบันให้มากขึ้น โดยให้มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันมากขึ้น ครูสังคัมศึกษาควรพยายามสร้างโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน

13. ครูสังคัมศึกษาควรเสนอตัวเองเข้าไปช่วยเหลือชุมชนโดยอาศัยความรู้ที่ตนมีอยู่

14. ครูสังคัมศึกษาควรจัดทำหนังสือ จักรายการวิทยุ จัดนิทรรศการ เผยแพร่ความรู้พิเศษแก่ชุมชน

3.3 วิธีทางที่ครูสังคัมศึกษาสามารถจะใช้เพื่อพัฒนาชุมชน ได้แก่

1. การให้การศึกษา หรือการสร้างประชากรที่มีคุณภาพ เพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาสังคัมของตนต่อไป การเผยแพร่ความรู้และสนับสนุนส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย และการเผยแพร่วิทยาการใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาอาชีพของประชาชนในชุมชน

2. การปฏิบัติตน เช่น การทำตัวเป็นตัวอย่างแก่นักเรียนและประชาชนทั่วไป เป็นผู้นำในการแก้ปัญหาของชุมชน และให้ความร่วมมือกับโครงการพัฒนาชุมชน ควบความเต็มใจและเสียสละ

3. การให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

4. การพัฒนาจิตใจของประชาชนในสังคัมด้วยการฝึกอบรมศีลธรรมจรรยาแก่นักเรียนและประชาชน

5. ทางด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมควมการกระตุ้นเตือนให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกนึกชอบชั่วดีต่อตนเองและสังคม รู้จักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัด

3.4 อุปสรรคในการพัฒนาชุมชน ได้แก่

1. ความไม่เข้าใจของฝ่ายบริหาร หน่วยงานราชการ และผู้บังคับบัญชา
ตลอดจนประชาชน
2. ค่านิยม จารีตประเพณีบางอย่างของประชาชนในชุมชนที่ไม่ยอมรับ
การเปลี่ยนแปลง
3. การขัดขวางจากผู้มีอิทธิพล และผู้สูญเสียผลประโยชน์
4. กฎระเบียบที่ล้าสมัยของข้าราชการครู
5. ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่มีงานสอนประจำมาก หาโอกาสสละเวลา
ออกไปทำกิจกรรมภายนอกได้ยาก
6. ขาดความปลอดภัยในการทำงาน
7. ความต้องการของประชาชนในชุมชนและของครูสังคมศึกษาไม่ตรงกัน
ขาดความร่วมมือ
8. การคมนาคมไม่สะดวก ขาดพาหนะในการเดินทาง
9. ปัญหาจากตัวครูเอง เช่น มีภาระครอบครัว ครูไม่ได้ตั้งใจจริง
ครูขาดความรู้ความสามารถในเรื่องการพัฒนาชุมชนเพราะไม่มีประสบการณ์ ครูไม่ใช่บุคคล
ในท้องถิ่นนั้นมีอุปสรรคในเรื่องภาษา และไม่ได้รับความเชื่อถือจากประชาชน
10. ครูสังคมศึกษามีปัญหาด้านเศรษฐกิจ และครูเห็นว่าเงินงบประมาณ
ที่รัฐจัดสรรให้ท้องถิ่นยังไม่เพียงพอ
11. เกิดปัญหาการซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่นที่มีหน้าที่โดยตรงอยู่แล้ว
อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้
12. ขาดอุปกรณ์ และขาดบุคลากรที่เพียงพอ
13. ครูไม่มีอำนาจเด็ดขาดในการตัดสินใจแก้ปัญหา ต้องขึ้นอยู่กับบุคคลอื่น

การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ทำให้ทราบข้อเท็จจริงซึ่งควรจะนำมาอภิปรายดังต่อไปนี้

1. จากผลการวิจัยเกี่ยวกับสถานภาพทั่ว ๆ ไปของครูสังคมศึกษา พบว่า ครูสังคมศึกษาเป็นหญิงถึงร้อยละ 62.83 เป็นชายเพียงร้อยละ 37.17 ซึ่งในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนนั้นครูชายอาจจะทำได้ดีกว่า เพราะ ภาระรับผิดชอบในด้านการทำงานเอาใจใส่ดูแลภายในครอบครัวมีน้อยกว่าครูหญิง และได้รับการยอมรับในด้านความสามารถมากกว่าด้วย สำหรับอายุของครู ร้อยละ 48.70 มีอายุอยู่ระหว่าง 20-29 ปี แต่หากดูโดยส่วนรวมแล้วจะเห็นว่าครูมีอายุอยู่ระหว่าง 20-39 ปี ถึงร้อยละ 89.59 ซึ่งนับว่าเป็นวัยที่เหมาะสมและมีความกระตือรือร้นในการทำงานเป็นอย่างยิ่ง จึงน่าจะมีบทบาทต่อกิจกรรมภายนอกได้มาก แต่ครูร้อยละ 53.90 มีคู่สมรสซึ่งอาจจะเป็นอุปสรรคประการหนึ่งที่ทำให้ครูสังคมศึกษารวมกิจกรรมกับสังคมภายนอกได้น้อยลง ครูส่วนมากคือร้อยละ 74.35 มีวุฒิสูงสุดปริญญาตรี ซึ่งนับว่ามีความรู้พอสมควรที่จะช่วยเหลือแนะนำหรือเป็นที่ปรึกษาแก่ประชาชนได้ สำหรับจำนวนชั่วโมงที่ครูทำงานพิเศษนอกเหนือจากการสอนประจำต่อ 1 สัปดาห์ ครูร้อยละ 43.12 มีจำนวนชั่วโมงทำงานพิเศษอยู่ระหว่าง 1-5 ชั่วโมง ซึ่งนับว่าไม่มากเกินไปที่ครูจะมีเวลาวางเพื่อการพัฒนาชุมชน เพราะงานพิเศษที่ครูทำส่วนมากก็เป็นงานที่เกี่ยวกับกิจกรรมนักเรียนอยู่แล้ว ครูสังคมศึกษาสามารถนำนักเรียนออกไปพัฒนาชุมชนได้ ถือว่าเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของนักเรียนซึ่งตรงกับข้อเสนอแนะของ จิตรา พงษ์กิจมงคล ที่ได้เสนอแนะต่อครูสังคมศึกษาไว้ว่า ครูควรพยายามจัดบทเรียนให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เป็นจริงของสังคมปัจจุบัน และการจัดกิจกรรมนั้นครูควรจัดให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนส่วนใหญ่ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งความสามารถ และความคิดสร้างสรรค์ ในขณะที่เดียวกันก็ส่งเสริมความสามัคคีในสังคมด้วย เช่น การอภิปราย โต้เถียง การเชิญวิทยากรมาบรรยาย การศึกษานอกสถานที่ การทำงานเป็นกลุ่ม การพัฒนาชุมชน และการจัดนิทรรศการต่าง ๆ เป็นต้น¹

¹ จิตรา พงษ์กิจมงคล, "ความสัมพันธ์ระหว่างสัมฤทธิผลทางการเรียนกับความสนใจในกิจกรรมเสริมหลักสูตรในวิชาสังคมศึกษา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 91.

นอกเหนือจากเงินเดือนประจำแล้ว ครูร้อยละ 44.61 ไม่มีรายได้พิเศษ แต่อาศัยข้อมูล โดยส่วนรวมแล้วจะพบว่า ครูมีรายได้พิเศษในด้านการสอนพิเศษ ค่าขาย ทำนา ทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ รวมกันแล้วถึงร้อยละ 62.76 แสดงว่าครูมีรายได้พิเศษนอกเหนือ จากเงินเดือนพอสมควร ในด้านการทำงานก่อนรับราชการครู ครูส่วนใหญ่คือร้อยละ 61.71 ไม่เคยประกอบอาชีพมาก่อน แสดงว่าครูมีความตั้งใจที่จะเป็นครู ครูร้อยละ 35.32 สอนอยู่ในโรงเรียนซึ่งอยู่ในอำเภอเดียวกับภูมิลำเนาของตนซึ่งเป็นผลดีในคนที่จะสามารถ เข้ากับประชาชนได้ดี ได้รับความเชื่อถือจากประชาชน และปัญหาของท้องถิ่นได้ดี ไม่มี ปัญหาเรื่องความปลอดภัยและการเดินทาง แต่ก็มีครูถึงร้อยละ 33.83 ที่สอนในโรงเรียน ซึ่งไม่ได้ตั้งอยู่ในจังหวัดที่เป็นภูมิลำเนาของครู ทำให้มีปัญหาในด้านภาษา และการได้รับความ เชื่อถือไว้วางใจจากประชาชนบ้าง แต่ถาครูรู้จักการปรับตัวและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีแล้ว ก็สามารถจัดปัญหาเหล่านี้ไปได้ ในการช่วยเหลือราชการพิเศษ ปรากฏว่า ครูร้อยละ 56.13 ไม่มีโอกาสช่วยราชการพิเศษเลย อาจจะเป็นเพราะบทบาทของครูต่อชุมชนนั้นเป็นไปอย่าง ไม่เป็นทางการ จะเห็นได้จากครูตอบว่ามีโอกาสปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนพอสมควร ถึงร้อยละ 66.17 และเมื่อมีงานประจำปีหรืองานเทศกาล ครูร้อยละ 62.45 จะช่วยงาน เมื่อมีโอกาสดังนั้น ครูถึงร้อยละ 21.56 ที่เป็นที่ยปรึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของชุมชน และครูร้อยละ 13.38 เป็นลูกเสือชาวบ้าน เมื่อมีเวลาว่างครูส่วนใหญ่คือร้อยละ 73.98 จะอ่านหนังสือพิมพ์ รองลงมาคือร้อยละ 31.60 และร้อยละ 31.23 ครูจะหารายได้ พิเศษ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมตามลำดับ แสดงว่าครูสังคมศึกษามีความสนใจต่อสังคม ภายนอกพอสมควร ในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ปรากฏว่า ครูร้อยละ 47.96 มีความเข้าใจดี รองลงมาคือร้อยละ 39.03 มีความเข้าใจพอสมควร จากผลการวิจัยของ สุพัตรา คล้ายคลุ้ม สรุปได้ว่า ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการ มีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอยู่ในระดับมาก ในทางปฏิบัติที่แสดงถึง ความสนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่า ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่สอนหรือแนะนำ การใช้สิทธิในการเลือกตั้งแก่นักเรียนและคนอื่น ๆ ในเกณฑ์มาก แสดงความสนใจต่อ

รัฐธรรมนูญอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง¹ สุพัตรา คล้ายคลุ้ม จึงได้เสนอแนะว่า ครูสังคมนศึกษาควรจะได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เรื่องการเมือง ซึ่งอาจมาจากการเข้าร่วมประชุม ร่วมอภิปรายในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือหาโอกาสทำงานร่วมกับหน่วยงานของท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมบทบาทของครูสังคมนศึกษาและช่วยพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยให้มากขึ้น² เกี่ยวกับการนำความรู้จากการเรียนมาใช้ ครูสังคมนศึกษาร้อยละ 43.47 นำความรู้จากการเรียนมาใช้ได้ดี รองลงมาคือร้อยละ 42.75 นำความรู้จากการเรียนมาใช้ได้พอสมควร จึงน่าจะส่งเสริมให้ครูได้นำความรู้ที่ตนมีอยู่ไปเผยแพร่กับประชาชนในชุมชนให้มากขึ้น

2. จากผลการวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูสังคมนศึกษาในการพัฒนาชุมชน และเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของไทย สรุปได้ดังนี้

2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของครูสังคมนศึกษาในการพัฒนาชุมชนทาง ด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และการเมือง ครูสังคมนศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย การชี้แจงให้นักเรียน และประชาชนเข้าใจกลไกการทำงานของระบบราชการ การเผยแพร่ความรู้ด้วยการเขียน การพูด การค้นคว้าวิจัยเรื่องการเมือง เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน การเป็นสื่อกลางในการให้ข่าวสารของรัฐบาลแก่นักเรียนและประชาชน การกระตุ้นให้นักเรียนและประชาชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ในฐานะพลเมืองดี การร่วมมือกับครูปกครองสอนให้นักเรียนรู้จักการใช้จ่ายอย่างประหยัด การปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนมีคุณธรรม มีความรับผิดชอบในหน้าที่เพื่อ

¹ สุพัตรา คล้ายคลุ้ม, "ความคิดเห็นของครูสังคมนศึกษาต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2519), หน้า จ.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 71-72.

เตรียมนักเรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน การสร้างความสัมพันธ์และความผูกพันระหว่างเด็กกับชุมชน และการสนับสนุนการนำทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นการเน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่าโรงเรียนทำหน้าที่ผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพให้กับชุมชน ในขณะที่ชุมชนให้ทรัพยากรและแหล่งความรู้ต่าง ๆ แก่โรงเรียนเพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ครูจึงควรจะหาโอกาสสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับชุมชนของตน เช่น การรวมในกิจกรรมของชุมชน และการจัดนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่¹ หรือการใช้แหล่งความรู้ และวิทยากรในชุมชน ใกล้โรงเรียนให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนให้มากที่สุด²

ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และการเมือง อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การอบรมให้ประชาชนรู้จักการวางแผนครอบครัวอย่างรัดกุม ซึ่งบทบาททางด้านนี้ครูจะมีโอกาสในด้านการให้ความรู้ร่วมกับหน่วยงานอื่นมากกว่า หรืออาจจะเป็นการจัดนิทรรศการร่วมกับนักเรียน เพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน ในด้านการเป็นตัวแทนของประชาชนเสนอความต้องการของประชาชนแก่รัฐบาล) การร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชนในการช่วยเหลือชุมชนด้านสุขภาพอนามัย การเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับสถาบันอื่น ๆ ในสังคม ความคิดเห็นของครูอยู่ในระดับปานกลาง (จะเห็นว่าครูได้รับความไว้วางใจจากประชาชน และได้รับความเชื่อถือจากหน่วยราชการพอสมควร ในด้านการจัดกิจกรรมสนับสนุนทางเศรษฐกิจในชุมชน การติดตามข้อมูลเกี่ยวกับตลาดแรงงานเพื่อเสนอแนะ

¹ ประหยัด สายวิเชียร, "การใช้ประโยชน์ของแหล่งชุมชนประกอบการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดเชียงใหม่," หน้า 55.

² ศิริพันธ์ ศรีอุทอง, "ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษากับสัมฤทธิ์ผลในการเรียนวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 40.

นักเรียนและประชาชนในค่านาอาชีพ การมีส่วนร่วมในการทำวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่น ความคิดเห็นของครูอยู่ในระดับปานกลาง (เพราะโอกาสในการปฏิบัติงานดังกล่าวมีเพียงบางครั้ง หรือ บางระยะในแต่ละปี) ส่วนบทบาทในด้านการศึกษาฝึกอาชีพแก่แม่บ้าน การเป็นผู้นำชาวบ้านในการจัดหาตลาดสำหรับขายผลิตภัณฑ์ การช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน การร่วมมือในการพัฒนาอาชีพของท้องถิ่น ครูมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางอาจจะเป็นเพราะบทบาทที่ครูต้องลงมือปฏิบัติหรือมีส่วนร่วมโดยตรงกับชุมชนภายนอกมาก ครูอาจจะมีอุปสรรคในการไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารของโรงเรียน และเวลาวางจากการสอนของครูมีน้อย แต่ถึงอย่างไรครูก็ยังมีส่วนร่วมกับชุมชนบางพอสมควร ในด้านการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลในการพัฒนาอาชีพของชุมชน การนำนักเรียนออกไปช่วยเหลือชุมชนในบางโอกาส การร่วมมือกับประชาชนในการพัฒนาการคมนาคม การเป็นผู้นำในการรวมกลุ่มผู้มีผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อต่อรองกับผู้ที่มีอำนาจ การมีส่วนร่วมในการรักษาความปลอดภัยของชุมชน การอบรมให้ชาวบ้านรู้จักการป้องกันตนเอง การเป็นกรรมการในการเลือกตั้งของชุมชนและของประเทศ การสอนหนังสือให้แก่ชาวบ้าน เด็กในสลัม หรือสอนการศึกษาผู้ใหญ่ และการร่วมมือกับรัฐบาลและประชาชนในการพัฒนาการสื่อสารในชุมชน ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า ครูสังคมศึกษาเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือสังคมพอสมควร และปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นสมาชิกของชุมชน ในฐานะที่ครูสังคมศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้ ได้รับความเลื่อมใสจากประชาชนพอสมควร ครูจึงควรได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำชุมชนคนหนึ่ง

2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของครูสังคมศึกษาในการปลูกฝังค่านิยมของชุมชนแก่นักเรียน ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ค่านิยมในด้าน การปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบด้วยความเสียสละ ความขยัน อดทน ประหยัด ความมีเหตุผล มีวิจาร์ณญาณในการตัดสินใจ รู้จักยอมรับว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคม การรู้จักพัฒนาตนเอง เช่น ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ มีวินัยในตนเอง ประกอบอาชีพสุจริต ความเป็นผู้มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ การเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและสังคม การรู้จักใช้เวลาว่าง

ให้เป็นประโยชน์ ไม่มีวสุมนในแหล่งอบายมุขต่าง ๆ การปฏิบัติตามและเคารพกฎหมายรักษา
 ความเป็นระเบียบของชุมชนและสังคม การรู้จักแก้ปัญหาของตนเองด้วยการใช้เหตุผล มี
 ความเชื่อมั่นในตนเอง การเทิดทูนและดำรงไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
 การส่งเสริมความก้าวหน้าของชาติ รู้จักประสานประโยชน์ ความตรงต่อเวลา การปฏิบัติตน
 อยู่ในกรอบของวัฒนธรรม และศีลธรรมที่ดีงาม สืบทอดมรดกวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม
 ประเพณีของชาติ ความจริงใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การยอมรับคุณค่าของผู้อื่น
 เคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา
 รู้จักให้อภัยต่อผู้อื่น การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ยึดมั่นในคุณค่าของพลเมืองดี การยึดมั่น
 และปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา การมีความสามารถที่จะแก้ปัญหาของตนเองและของชุมชน
 ร่วมกันอย่างมีเหตุผลและอย่างสร้างสรรค์ ความเชื่อมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย
 ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การรู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายและการช่วยเหลือ
 รัฐบาลในการสอดส่องผู้ละเมิดกฎหมาย ความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและประเทศชาติ
 มีความสามัคคีปรองดองกัน การเห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากร ความมีประสิทธิภาพ
 ทางเศรษฐกิจ เช่น รู้จักออมทรัพย์และมีประสิทธิภาพในการทำงานสูง ความกตัญญู คุณคน
 และสิ่งแวดลอมที่เอื้อประโยชน์แก่ตน การยกย่องความสามารถมากกว่าชาติกำเนิดและฐานะ
 ทางสังคม การมีใจกว้างไม่มีอคติต่อผู้มีความเชื่อ วัฒนธรรม และศาสนาต่างจากตน การ
 เห็นความสำคัญของความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี รู้จักนำมาใช้พัฒนาชุมชน
 อย่างถูกต้อง และการมีสำนึกในหน้าที่ของการพัฒนาชุมชน รู้จักพึ่งตนเองไม่หวังพึ่งความ
 ช่วยเหลือจากรัฐบาลฝ่ายเดียว แสดงให้เห็นว่า ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นว่าครูมีบทบาท
 ในการเตรียมสมาชิกที่ดีให้กับชุมชนและสังคมอยู่ในระดับมาก เพราะครูสังคมศึกษามีโอกาส
 ในการสอดแทรกค่านิยมเหล่านี้ในขณะที่ทำการสอนมากอยู่แล้ว และโอกาสในการใกล้ชิดกับ
 นักเรียนก็มีมากด้วย เพราะครูมีงานพิเศษเกี่ยวกับกิจกรรมนักเรียน จากการวิจัยของ
 น้อมจิตต์ ชูสุวรรณ พบว่า นักการศึกษาและบุคคลทั่วไปมีความคิดเห็นว่า ครูสังคมศึกษา
 ควรจะถือเป็นหน้าที่โดยตรงในการให้คำปรึกษาและช่วยแก้ปัญหาของนักเรียนในเรื่องการเรียน
 และเรื่องส่วนตัว และต้องตระหนักว่าการพัฒนาค่านิยมทางสังคมที่เหมาะสมแก่นักเรียนเป็น

บทบาทที่สำคัญยิ่งของครูสังคมศึกษา ดังนั้น ครูสังคมศึกษามีคุณธรรมนิยมทั้ง 4 หมวด คือ หมวดจริยธรรม หมวดคุณธรรมของครู หมวดทัศนคติที่ดีต่อการเป็นครู และหมວค่นำใจครู โดยสรุปว่า จริยธรรมค่านส่วนตัวที่จำเป็นมากที่สุดสำหรับครูสังคมศึกษา คือ การตรงต่อเวลา ส่วนจริยธรรมค่านการงานที่จำเป็นมากที่สุด คือ ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตน คุณธรรมของครูที่จำเป็นมากที่สุด คือ ความยุติธรรม ทัศนคติที่ดีที่สุดต่อการเป็นครูที่จำเป็นมากที่สุด คือ การแสวงหาความรู้ใส่ตนอยู่เสมอ และในเรื่องนำใจครูที่จำเป็นมากที่สุด คือ การยินดีให้ความรู้แก่ผู้อื่น และปรารถนาดีต่อศิษย์โดยไม่มือคคิตใด ๆ ¹ ดังนั้น การปลูกฝังค่านิยมของชุมชนแก่นักเรียนจะต้องอาศัยครูที่มีคุณธรรมนิยม เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียนและบุคคลทั่วไป

2.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนทั่ว ๆ ไปของไทย ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ปัญหาทางค่านสังคม อาทิเช่น สภากฎมิศาสตร์และประชาชนยอมให้สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลเหนือชีวิตความเป็นอยู่มากเกินไป ปัญหามลภาวะ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด และปัญหาการรับอารยธรรมตะวันตกมากเกินไป ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาประชากร ปัญหาสุขภาพจิต เนื่องจากคาคครองชีพ ปัญหาเรื่องค่านิยมผิด ๆ การขาดการริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ เนื่องจากประชาชนยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ปัญหาการขาดความสำนึกและรับผิดชอบที่ดีของสื่อมวลชน ปัญหาความแตกตางระหว่างวัย ส่วนปัญหาทางค่านเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาทางค่านการ เกษตรกรรม ปัญหาความยากจนของประชาชน การขาดแคลนแหล่งเงินเชื่อ การเอารัดเอาเปรียบของพ่อคาคคนกลาง การขาดแคลนงบประมาณของรัฐในการพัฒนาท้องถิ่น ปัญหาการว่างงานและการอพยพของคชนนบทเข้าสู่เมืองใหญ่ ปัญหาการพัฒนาอาชีพ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความเจริญทางวัตถุทำให้ศีลธรรมจรรยาเสื่อมลง สำหรับ

¹ น้อมจิตต์ ชูสุวรรณ, "คุณธรรมนิยมของครูสังคมศึกษา" (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า

ปัญหาทางด้านการศึกษา ได้แก่ ระบบการศึกษาไม่เปิดโอกาสให้คนได้แสดงความคิดเห็นมากนัก ทำให้ขาดผู้นำและความคิดสร้างสรรค์ ปัญหาการคอบการศึกษาของประชาชน การขาดแคลนครูและอุปกรณ์การสอนในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกล ปัญหาความเสมอภาคและโอกาสในการได้รับการศึกษาของคนในเมืองกับคนในชนบท และปัญหาการจัดการศึกษาไม่ตรงกับเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ ส่วนปัญหาทางด้านการเมือง เช่น การบริการของรัฐไม่เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง การดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐขาดการประสานงานที่ดี การขาดความมั่นคงทางการเมืองและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และการแสวงหาผลประโยชน์ของนักการเมืองและผู้บริหารประเทศ ครูสังคมนิยมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของไทยอยู่ในระดับมาก เพราะครูสังคมนิยมที่เป็นตัวอย่างประชากรเป็นครูที่อยู่ในชนบทในภาคเหนือของประเทศไทยซึ่งมีปัญหาดังกล่าว เหล่านี้มาก ครูสังคมนิยมเองก็มีโอกาสพบเห็นปัญหานี้เป็นประจำ และบางท่านได้เคยเข้าร่วมแก้ไขปัญหามาแล้ว จึงเป็นหน้าที่ที่ทุกฝ่ายน่าจะร่วมมือกันแก้ไขปัญหเหล่านี้ให้ลดน้อยลงได้

3. ข้อเสนอแนะของครูสังคมนิยม

3.1 เกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหของชุมชน ครูสังคมนิยมมีความเห็นว่าวิธีการที่ดีที่สุดคือการให้การศึกษที่ถูกต้องแก่ประชาชนทั้งทางการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยเน้นการปลูกฝังค่านิยมที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม ส่วนการแก้ไขปัญหอื่น ๆ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ควรทำไปพร้อม ๆ กันโดยศึกษาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา มีการวางแผนการในระยะยาว ใช้ประชาชนเป็นหลักของการพัฒนาภายใต้ความช่วยเหลือของทางราชการ

3.2 วิธีการที่ครูสังคมนิยมจะเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนได้นั้น ครูสังคมนิยมมีความคิดเห็นว่า ตนเองมีงานสอนที่มากอยู่แล้ว และมีภาระในครอบครัวด้วย ดังนั้น ควรลดชั่วโมงการสอนของครูให้น้อยลง เพื่อครูจะได้มีโอกาสออกไปสู่สังคมนอกมากขึ้น และในค่านหลักสูตรสังคมนิยม ควรมีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันให้มากขึ้น เน้นความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันและการปฏิบัติให้มากขึ้นเพื่อที่ครูจะได้

จัดกิจกรรมสำหรับเด็กในแนวทางที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและชุมชนมากขึ้น ในเรื่องนี้ก็สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาแนวใหม่ของไทยที่เน้นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ซึ่งเป็นการศึกษาที่เสริมสร้างความรู้ ความคิด ทักษะและทัศนคติให้คนไทยเข้าใจตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคมและสิ่งแวดล้อม และนำความรู้ความเข้าใจมาแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น¹ มีความพยายามที่จะสร้างโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน นอกจากนี้ครูสังคมศึกษายังมีความเห็นว่า รัฐบาล หน่วยงานราชการ ผู้บริหารโรงเรียน ควรจะเห็นความสำคัญของครูสังคมศึกษาที่มีต่อสังคมภายนอกด้วยการสนับสนุนบทบาทของครูในด้านต่าง ๆ ให้มากขึ้น เป็นความจริงที่ว่าถ้าปราศจากการสนับสนุนจากบุคคลเหล่านั้นแล้ว ครูสังคมศึกษาจะไม่สามารถแสดงบทบาทใด ๆ ได้เลย

3.3 ครูสังคมศึกษามีความเห็นว่าตนสามารถพัฒนาชุมชนได้หลายทาง ที่สำคัญที่สุด คือ ทางด้านการศึกษาด้วยการปลูกฝังค่านิยม และแนวคิดที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศแก่นักเรียน ครูเป็นผู้สร้างประชากรที่มีคุณภาพ ทางด้านการศึกษาให้คำปรึกษา แนะนำแก่ชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การแนะแนวอาชีพ การเผยแพร่ความรู้ในเรื่องการวางแผนครอบครัวที่ถูกต้อง ทางด้านจิตใจ ด้วยการฝึกอบรมศีลธรรมแก่นักเรียนและประชาชนด้วยการพูด การให้ข่าวสารต่าง ๆ และทางด้านการปกครอง คือ ส่งเสริม สนับสนุน และเผยแพร่การปกครองระบอบประชาธิปไตย

3.4 การให้ครูสังคมศึกษาออกไปพัฒนาชุมชน ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นว่าจะมีอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ เวลาและโอกาสในการปฏิบัติงาน การสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ และผู้บังคับบัญชามีน้อย ขาดเงิน และปัญหาจากตัวครูเอง เช่น มีการรับผิดชอบครอบครัวมาก ขาดความรู้ความสามารถในการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่บุคคลในท้องถิ่นนั้น เป็นต้น

¹ สิปพนนท์ เกตุทัต, การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม (กรุงเทพมหานคร: วัฒนา-พานิช, 2518), หน้า 15.

จากข้อเสนอแนะของครูสังคมนตรีศึกษา จะเห็นว่า ครูสังคมนตรีศึกษาเข้าใจสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของไทยเป็นอย่างดี และเห็นว่าตัวครูเองก็สามารถช่วยแก้ไขปัญหานั้นได้โดยใช้เครื่องมือ คือ การศึกษา ซึ่งนับว่าเป็นการแก้ไขที่ตรงจุด แต่ต้องอาศัยเวลาพอสมควร ครูเองก็มีบทบาทในการปลุกฝังค่านิยมที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศอยู่แล้ว ครูสังคมนตรีศึกษาได้เสนอวิธีการแก้ไขปัญหานั้นที่กว้าง แต่สามารถนำไปปฏิบัติได้ และเห็นว่าจุดสำคัญของการแก้ไขปัญหานั้นที่ทุกคนในชาติต้องร่วมมือกันอย่างแท้จริง กล่าวเผชิญกับสภาพจริง ๆ ในสังคม และต้องคำนึงถึงผลที่จะมีต่อส่วนรวมในอนาคตด้วย

ครูสังคมนตรีศึกษามีงานสอนประจำมากอยู่แล้วในแต่ละวัน แต่ส่วนมากก็ยังมีความเสียสละต่อชุมชนทั้งทางกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังสติปัญญา ครูสังคมนตรีศึกษาเห็นว่าถ้าจะให้ครูออกไปพัฒนาชุมชนมากขึ้น ชั่วโมงการสอนก็ควรจะลดน้อยลง ทั้งนี้ผู้บังคับบัญชาต้องเข้าใจในงานและความตั้งใจจริงของครูด้วย เพราะโดยความรู้ความสามารถแล้วครูสังคมนตรีศึกษาเห็นว่าตนสามารถพัฒนาชุมชนได้ดี แต่มีอุปสรรคที่ทำให้ครูไม่สามารถแสดงออกมากนักเพราะผู้บังคับบัญชาอาจจะไม่เข้าใจการกระทำของครู ถ้าสามารถจัดปัญหาเหล่านั้นไปได้ ครูสังคมนตรีศึกษาจะมีประโยชน์และบทบาทต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ทั้งยังทำให้การเรียนการสอนวิชาสังคมนตรีศึกษามีความหมายมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับครูสังคมนตรีศึกษา

1. ครูสังคมนตรีศึกษาได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่มีหน้าที่ในการเตรียมสมาชิกที่ดีให้กับสังคมนั้น ครูสังคมนตรีศึกษาจึงควรเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น เพื่อที่จะได้ทราบถึงค่านิยมของชุมชน ปัญหาของชุมชน และความต้องการของชุมชน ซึ่งครูสังคมนตรีศึกษาจะได้นำมาพิจารณาหาทางช่วยเหลือชุมชน และเป็นแนวทางในการปลุกฝังค่านิยมที่ถูกต้องแก่นักเรียนซึ่งจะเป็นผู้นำชุมชน หรือเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนต่อไป

2. การที่ครูสังคัมศึกษาจะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนได้ ครูสังคัมศึกษาควรสร้างศรัทธา ความเป็นกันเอง และความไว้วางใจในหมู่นักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนทั่วไป เพื่อที่จะสามารถเข้ากับบุคคลต่าง ๆ ได้ดี และได้รับความร่วมมือในการทำงาน

3. ครูสังคัมศึกษาควรทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการนำชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรมของโรงเรียน หรือนำโรงเรียนไปรวมกิจกรรมของชุมชน เช่น ในเทศกาลต่าง ๆ หรืองานประเพณีของชุมชน เป็นต้น

4. ครูสังคัมศึกษาควรให้บริการในด้านความรู้ในโอกาสที่สำคัญ เช่น ในการเลือกตั้ง ครูสังคัมศึกษาอาจจะรวมกลุ่มเผยแพร่ความรู้ในเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย วิธีการเลือกตั้ง ตลอดจนแนวคิดในการเลือกผู้นำ

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารการศึกษา

1. ผู้บริหารควรทำให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างแท้จริง เพราะโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และสร้างมาควยภายีของประชาชน ดังนั้น โรงเรียนควรให้บริการชุมชนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยอาศัยความสามารถของบุคลากรในโรงเรียนนั้น ร่วมกับประชาชนในชุมชน

2. ผู้บริหารโรงเรียนควรมีนโยบาย หรือวางโครงการให้บริการชุมชน ได้แก่ โครงการเผยแพร่ความรู้ในด้าน การวางแผนครอบครัว โครงการปลูกป่า โครงการแนะแนวอาชีพทางการเกษตร โดยให้ครูสังคัมศึกษาเข้าร่วมเป็นอาสาสมัคร เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ หรือเป็นวิทยากรให้กับประชาชน

3. ผู้บริหารโรงเรียนควรสนับสนุนให้ครูสังคัมศึกษาเป็นผู้ริเริ่มดำเนินงานด้านสหกรณ์ในชุมชนโดยอาศัยความรู้ที่ครูมีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ร่วมมือกับประชาชนในการจัดระบบสหกรณ์ที่มีประสิทธิภาพซึ่งสามารถจัดปัญหาพหุภาคีกลาง และให้สหกรณ์โรงเรียนเป็นสหกรณ์ตัวอย่างของชุมชน

4. ผู้บริหารโรงเรียนควรสนับสนุนบทบาทของครูสังคัมศึกษาโดยการช่วยเหลือทางการเงิน การให้กำลังใจ การลดชั่วโมงการสอน หรือการให้ความร่วมมือด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมกับครูสังคัมศึกษาด้วย ช่วยแก้ไขปัญหาเมื่อมีอุปสรรค

ข้อเสนอแนะสำหรับสถาบันผลิตครู

1. สถาบันผลิตครูควรผลิตครูสังคัมศึกษาโดยเน้นในด้านการบริการสังคัมให้มากขึ้น ในวิทยาลัยครูบางแห่ง ซึ่งสอนวิชาการพัฒนาชุมชนซึ่งควรเน้นการปฏิบัติให้มากขึ้น เพื่อให้ นักศึกษาได้สัมผัสสภาพสังคัมที่แท้จริง

2. สถาบันผลิตครูควรมีกิจกรรมในระหว่างปีภาคเรียนเพื่อให้นักศึกษาได้ เรียนรู้สภาพปัญหา และได้ประสบการณ์ตรงในการนำมาใช้ในการปฏิบัติจริงซึ่งเป็นแนวทาง ในการแก้ปัญหาของชุมชน

3. สถาบันฝึกหัดครูควรส่งเสริมให้นักศึกษากลับไปทำงานในท้องถิ่นของตน โดย เน้นให้เห็นว่าผู้ที่รักชุมชนของตนอย่างแท้จริงก็คือคนในชุมชนนั้น คนที่จะแก้ปัญหาของ ชุมชนได้ก็คือคนในชุมชนนั้น เพราะเป็นผู้ที่รู้ปัญหา และสภาพที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับรัฐบาล หน่วยงานราชการ และสื่อมวลชน

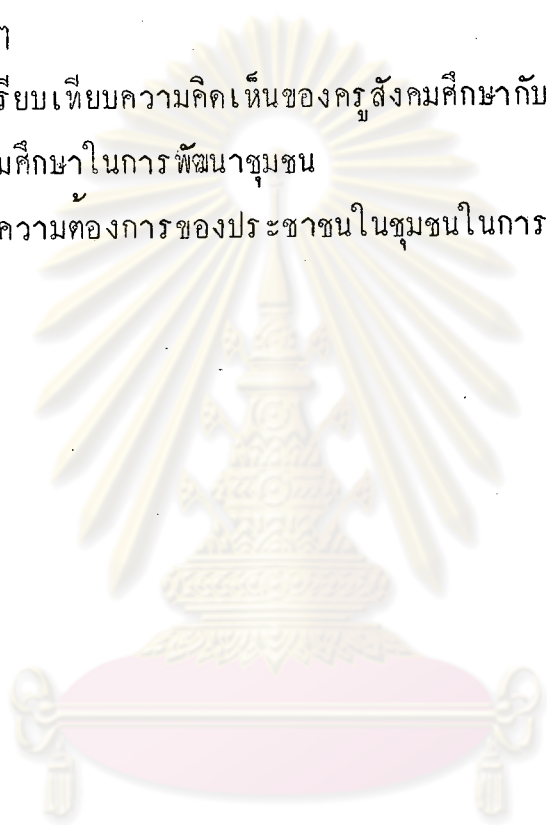
1. รัฐบาลและหน่วยงานราชการ ควรสนับสนุนบทบาทของครูสังคัมศึกษา ไม่ มองครูที่ช่วยเหลือชุมชนในแง่ลบ

2. หน่วยงานราชการที่มีหน้าที่ในการแต่งตั้งบรรจุครูใหม่ ควรมีการอบรมโดยเน้น บทบาทของครูในการพัฒนาชุมชน ซึ่งให้เห็นว่า ครู คือผู้บริการชุมชน ไม่ควรแยกตัวออก จากสังคัม

3. สื่อมวลชนควรสนับสนุนบทบาทของครูสังคัมศึกษาด้วยการยกย่องชมเชยครูที่ เสียสละ อุทิศกำลังกาย กำลังสติปัญญา กำลังทรัพย์เพื่อชุมชนให้เป็นบุคคลตัวอย่าง เพื่อ เป็นเกียรติประวัติและเป็นกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ข้อเสนอแนะสำหรับนักการศึกษา และผู้สนใจจะวิจัยต่อไป

1. ควรสำรวจความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของตนในการพัฒนาชุมชนในเขตการศึกษาอื่น ๆ
2. ควรวิจัยเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคมศึกษากับกลุ่มประชากรอื่น ๆ เกี่ยวกับบทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาชุมชน
3. ควรสำรวจความต้องการของประชาชนในชุมชนในการให้ครูสังคมศึกษาเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย